

כאן בפסוקים שבספר חגי שמוכח שלא מנו לדריוש מתשרי, מדובר קודם שהחמיין, לפני שהוא נעשה רשע, ולכן מנו לו מניסן כמלכי ישראל.

ואילו כאן, כאשר עלה עזרא לירושלים [שמוכח מהפסוק בספר עזרא ז, ט שלא מנו לו מניסן], היה זה לאחר שהחמיין, אחרי שנעשה רשע. ולכן מנו לו מתשרי כמלכי אומות העולם.

מתקיף לה רב כהנא: ומי החמיין?!

וכי דריוש נעשה רשע? והכתוב בספר עזרא [ו ט] שדריוש שלח לשלטונות הגויים שבירושלים מגילה. (55) וכך כתוב בה:

א-ת "זמנה חשחן, כל מה שיחפצו הכהנים תנו להם מרכושי.

וקחו גם בני תורין [בני בקר], ודברין

[אילים], ואמרין [ככשים], לעלוך לאלה שמיא, כדי לעלותם לאלהי השמים.

וכן חנטיין [חיטים], מלח, חמר [יין], ומשח [שמן] כמאמר כהניא די בירושלם [כפי השיעור שיאמרו הכהנים שבירושלים], לחוא מתיהב להם יום ביום, די לא שלו [ינתן להם בכל יום, ולא תשכחו].

ומכאן, שדריוש מלך כשר היה! (56)

אמר לו רבי יצחק לרב כהנא: רבי, מטונך [ממשאך — מטענתך] ממקום שבאת להוכיח שלא כדברי, משם אוכיח לך כדברי, ושלא כדברין: (57)

שכך נאמר בהמשך מגילת דריוש [בפסוק י]:

"די להון מחקרין ניהוחין לאלה שמיא [תתנו ליהודים את כל הדברים הללו, כדי] שיהיו מקריבים קרבנות לאלהי השמים.

[המובא בהערה הקודמת] שפסוק זה הוא באגרת ששלח ארתחשסתא ביד עזרא.

אבל כבר כתבנו בהערה הקודמת, שהאחרונים העירו על רש"י שפסוק זה כתבו במכתב ששלח דריוש, ומכתב זה היה בשנת שנים למלכותו כמבואר בפסוק.

ולפי זה הקשה הרש"י [ג ב ד"ה מתקיף לה] שהרי מכתב זה נשלח בשנת שנים לדריוש, ומוכח בגמרא לעיל שבאותה שעה עדיין לא החמיין. ואם כן, מה מקשה רב יוסף?

ואף הריטב"א הקשה כן [ומוכח שמפרש שלא כדברי רש"י]. ותירץ שרב יוסף הביא פסוק שמשבח את דריוש מאוד, ומאחר שהכתוב שיבחו כל כך, הרי האומר שהחמיין, עליו להביא ראיה על כך.

57. ממשאך שבאת להכביד עלי, אכביד עליך.

ארתחשסתא, כשם שכל מלכי מצרים נקראו פרעה. ובמצודות [עזרא ד, ו] הביא דוגמא ממלכי פלשתים שכולם נקראו אבימלך.

55. כך מפורש בכתובים. וכן פירש הרש"י [וכן מוכח מקושית תוס' ד"ה ונדבך, ומהריטב"א המובא בהערה הבאה]. אבל רש"י כאן כתב שהפסוק המובא כאן הוא באגרת ששלח ארתחשסתא המלך ביד עזרא, ודבריו צריכים עיון גדול. רש"י.

ולהלן הגמרא מביאה את המשך המקרא, וגם שם [בד"ה נדבכין] פירש רש"י שבמגילה ששלח ארתחשסתא ביד עזרא היה כתוב כן. ומהרש"א בחדושי אגדות כתב עליו שלא נמצא בכתוב כן [ועיין שם].

56. דברי הגמרא מובנים לפי מה שכתב רש"י

ומצלין לחיי מלכא ובנוהי, ויהיו מתפללים לחיי המלך ובניו.

אין הקדוש ברוך הוא מיטיב עמהם כגמולם, הם קוראים תגר כלפי מעלה.

ומכאן, שדריוש לא התכוין לתת את מתנותיו לשם שמים, אלא לשם חיי המלך ובניו. ויש ללמוד מכך שהוא החמיץ. (58)

ואיבעית אימא, יש מקור אחר שממנו יש ללמוד שדריוש החמיץ:

מנלן דאחמיץ דריוש?

ומקשינן: וכי מאן דעבד הכי — לאו מעליותא היא?! וכי העושה כן, שנותן ממונו למצוה לשם חייו וחיי בניו, אין הדבר נחשב לו לדבר מעלה?!

דכתיב [בספר עזרא ו ד], כאשר שלח דריוש לשלטונות הנכרים בירושלים, שיקיימו את הכתוב במגילת כורש [הראשון], (60) וכך היה כתוב במגילה:

והתניא: האומר "סלע זו לצדקה — בשביל שיחיו בני, ובשביל שאזכה בה לחיי העולם הבא", הרי זה צדיק גמור, אם רגיל הוא לתת צדקה.

קירות בית המקדש יבנו באופן זה:

"נדכבין די אבן גלל — תלתא!

ומתריצין: לא קשיא:

שלש שורות אבני שיש.

כאן כבריינתא, שלמדנו בה שהנותן צדקה לשם חיי בנו הרי זה צדיק גמור, מדובר באדם מישראל, שלכו לשמים, וגם אם מריעים לו משמים בחייו אינו קורא תגר, אלא תולה את היסורים בעונותיו. (59)

ונדבך די אע חדת. ושורה אחת של עץ.

ונפקתא — מן בית מלכא תתיב. וההוצאות לצורך בנין הבית ינתנו מבית המלך."

ואילו כאן, בדברי רבי יצחק, שדריוש נחשב רשע מפני שנתן מרכושו לבית המקדש לשם חייו וחיי בניו, מדובר בעובדי כוכבים, שאם

ומדייקת הגמרא: למה ליה דעבד הכי? למה ציוה דריוש לבנות את קירות הבית באופן שכזה? (61)

רש"י זכחים לב ב. ועיין רש"י חולין קלב ב ד"ה מטונך.

שאינו מקבל שכר אינו חושש, כי הוא מאמין בעולם הבא. אבל גוי שאינו נשכר, מקלל במלכו ובאלהיו, ועיין מאירי.

58. הקשו התוספות: מאחר שמגילה זו נכתבה בשנת שנים לדריוש, אם כן מוכח שאז כבר החמיץ. והרי הפסוקים שהגמרא הוכיחה מהם שמנו לו מניסן [משום שהיה מלך כשר] הרי היו בשנת שנים לדריוש!

60. כך מבואר בסדר הכתובים [וראה לעיל הערה 46]. וכן כתבו התוספות ושאר הראשונים. אבל רש"י כתב שפסוק זה נאמר במכתב ששלח ארתחשסתא ביד עזרא. ותמה עליו המהרש"א. וערוך לנר.

ותריצו התוספות: יתכן שעדיין לא ידעו שהחמיץ, ורק אחר כך נודע להם הדבר.

61. אף על פי שפסוק זה נכתב במכתבו של כורש הראשון, ולא דריוש כתבו, בכל זאת

59. רש"י. אבל הריטב"א כתב שישראל שרואה

סבר, אי מרדו בי יהודאי — איקלייה
בנורא! שחשב דריוש, אם ימרדו בי
 היהודים, אשורף את בית המקדש באש.
 ולכן ציוה שיעשו שורות של עץ בבית
 המקדש.

ומכאן שדריוש החמיץ.

ומקשינן: **אטו**, וכי שלמה המלך, כשבנה את
 בית המקדש — **לא עבד הכי!**?

והרי עשה כך שלמה המלך, כשבנה את בית
 המקדש הראשון.

והכתוב בספר מלכים א [ו לן], בענין בית
 המקדש שעשה שלמה:

**"שלשה טורי גזית, שלש שורות של אבנים
 מסותתות.**

ועליהן טור כרתות ארזים. ושורה אחת
 מארזים כרותים ומסותתים היטב! (62)

ומתריצין: **שלמה עבד מלמעלה.** שלמה עשה
 את שורת העץ מלמעלה, כדי שבית המקדש
 לא ישרף.

ואילו **איהו**, דריוש, **עבד מלמטה.** עשה את
 שורת העץ מלמטה. (63) כדי שאם ישרפנה
 יתמוטט הבית.

ועוד: **שלמה שקעיה בבנינא.** שיקע את
 שורת העץ בין שורות האבן פנימה כדי שלא
 תשרף.

אבל **איהו**, דריוש, **לא שקעיה בבנינא.**

ועוד: **שלמה פדייה בסידא**, סידד את העץ
 בסיד כדי שלא ישרף.

אבל **איהו**, דריוש, **לא פדייה בסידא.**

והגמרא מביאה מקור נוסף לכך שדריוש
 החמיץ:

רב יוסף, ואיתומא, ויתכן שרבי יצחק אמר
 זאת:

מנלן דאחמיץ דריוש — מהכא, מהפסוק
 הזה, שנאמר [נחמיה ב ו]:

**"ויאמר לי המלך דריוש. והשגל היתה
 יושבת אצלו".** (64)

מאי "שגל"?

אמר רבה **בר לימא משמיה דרב: כלבתא**
 כלבה למשכב [ובני נח הוזהרו שלא לעשות
 כך] (65).

קבלה היתה בידם. תוספות.

64. פסוק זה הובא בגמרא לעיל ג ב.

65. שנאמר [בראשית ב] באדם הראשון: "על כן
 יעזב איש את אביו ואת אמו ודבק באשתו והיו
 לבשר אחד". "לבשר אחד" היינו ביצירת הולד
 [רש"י שם], ודרשו חכמים שלא הותר לאדם
 להדבק אלא באשה שמתקיים בה "והיו לבשר

הגמרא מדייקת מכאן שדריוש החמיץ, כיון
 שהוא ציוה לבנות על פי אותה מגילה ולא אמר
 לשנות מהכתוב בה. תוספות וראשונים [ועיין
 בעל המאור].

62. שלמה עשה כך לחזק את הבית, רש"י
 ומצודות. [עזרא ו ד].

63. הגמרא לא דרשה דבר זה מהכתובים, אלא

ומקשינן: **אלא מעתה**, שאמרנו כי שגל היא כלבה, יש להקשות:

הא דכתיב [זה שכתוב בספר דניאל ה כג] שדניאל אמר לבלשאצר מלך בבל:

"ועל מרא שמיא התרוממת, ועל אדון השמים נתגאית, ולמאנייא די ביתיה היתיו קדמך, ואת הכלים של בית המקדש הביאו לפניך, ואת ורברבניך שגלתך, ולחנתך חמרא שתין בחון. ואתה ושריך, ושגלתך ופלגשך, שתיתם בהם יין".

ואי שגל כלבתא היא, וכי **כלבתא** — **בת משתיא חמרא היא**? וכי כלבה מסוגלת לשתות יין?!

אלא, משמע, שהשגל איננה כלבה!

ומתריצין: **הא לא קשיא** — **דמלפא לה ושתיא**. אפשר לאלף את הכלבה לשתות.

אלא מעתה, שאמרנו ששגל היא כלבה יש להקשות עוד קושיא:

דכתיב [תהלים מה] בשבח עם ישראל: (66)

"בנות מלכים ביקרותיך, מיקרות אותך לעתיד לבוא.

נצבה שגל לימינך בכתם אופיר. בזהב משובח הבא מאופיר".

ואי שגל כלבתא היא — **מאי קא מבשר להו הנביא לישראל**?

וכי שבח הוא שהכלבה תתייצב לימינם?!

ומתריצין: **הכי קאמר**. כך היא כוונת הכתוב:

בשכר שחביבה התורה לישראל כמו שחביבה השגל לעובדי כוכבים, לכן זכיתם לכתם אופיר, לזהב משובח הבא מאופיר.

ואיבעית אימא, יש ליישב את דברי רבה בר לימא, שהסביר שהשגל שישבה אצל דריוש היתה כלבה, באופן אחר:

לעולם שגל — **מלכתא היא**.

ורבה בר לימא שאמר שהשגל שישבה אצל דריוש היא כלבה — **גמרא גמיר לה**! קבל דבר זה מרבתי, שהשגל המוזכרת אצל דריוש, היתה כלבה.

ואמאי קרי לה הכתוב "שגל"?

מפני שהיתה חביבה עליו כשגל, כמלכה.

אי נמי, מפני שהושיבה במקום של השגל.

איבעית אימא, **מנלן דאחמיין דריוש** — **מהבא מפסוק זה** [עזרא ז כב]:

שמספר הכתוב, כי דריוש שלח מכתב ביד עזרא הסופר שעלה מבבל, (67) ובו הוא צוה

תלמידי חכמים. ואבן עזרא ומצודות מפרשים שהפסוק מדבר על המשיח או על דוד].

67. כך מבואר בפסוק שם, וכן כתבו התוספות שבשנת שבע למלך נשלח מכתב זה כשעלה עזרא מבבל [והגמרא מוכיחה שבשנת שבע, דריוש החמיין]. וראה לעיל הערה 46.

אחד" ביצירת הולד. אבל חיה בהמה ועוף שאינם יולדים מן האדם אסור לדבוק בהם. רש"י.

66. כך משמע בהמשך הגמרא ["מאי מבשר להו נביא לישראל"].

[אך רש"י בתהילים מפרש שהפסוק מדבר על

ומסקינן שאכן אין להוכיח מכאן שדריוש החמיץ.

אלא, מחוררתא — כדשניין מעיקרא.

מתחורר שיש להוכיח שדריוש החמיץ ממה שהוכחנו לעיל, מזה שהוא בנה שורת עצים בקירות בית המקדש, כדי שיוכל לשורפו, ומזה שהיתה לו כלבה למשכב.

שנינו במשנה: באחד בניסן ראש השנה למלכים, ולרגלים.

ומלשון התנא משתמע, לכאורה, שהרגל הראשון שבשנה הוא באחד בניסן.

ותמהינן: וכי יתכן לומר שראש השנה של רגלים — באחד בניסן הוא?!

והרי בחמשה עשר בניסן הוא חג המצות!

אמר תירץ רב חסדא: כוונת המשנה היא לומר כי רגל שבו, הרגל שבחודש ניסן, שמתחיל החודש באחד בניסן — הרי הוא ראש השנה לרגלים.⁽⁶⁹⁾

והנפקא מינה למעשה, מכך שפסח הוא ראש השנה לרגלים — לנודר, למי שהתחייב ממון בנדר לגבוה, למיקם עליה ב"בל תאחר"!

שאם עברו שלשה רגלים כסדרן משעה שנדר, ולא קיים נדרו לגבוה, הרי הוא עובר ב"בל תאחר", שעליו נאמר [דברים כג כב]: "כי תדור נדר לה' אלהיך — לא תאחר

את הפקידים הממונים על אוצרות המלך, לתת בידו של עזרא לעבודת המקדש:

"עד כסף ככרין מאה. עד מאה ככר כסף.

ועד חמטין כורין מאה. ועד מאה כורים חטים.

ועד חמר בתין מאה. מאה "בתים" [ה"בת" היא מידה מסוימת] של יין.

ועד בתין משח מאה. מאה בתים שמן.

ומלח די לא כתב. ולמלח לא נתן קצבה, אלא יתנו כדי הצורך."

ומדייקת הגמרא:

מעיקרא בלא קיצותא. מתחילה ציוה דריוש לתת לעבודת המקדש כרצון הכהנים בלא קצבה.⁽⁶⁸⁾

ואילו השתא, עכשיו כשעזרא עלה מבבל, ציוה לתת להם רק בקיצותא. במידה קצובה בלבד.

ומכאן אתה למד שהחמיץ.

ומקשינן: ודילמא, מעיקרא לא הוה קים ליה בקיצותא. אולי מתחילה לא ידע דריוש מהי הקצבה הנצרכת לעבודת המקדש, ולכן ציוה לתת לפי בקשת הכהנים. אך לבסוף נודע לו כמה צריך, ולכן ציוה לתת להם כפי הצורך. ואם כן, אין להוכיח מכאן שדריוש החמיץ.

הכהנים תנו להם מרכושי.
69. כן פירש רש"י, ועיין ריטב"א כאן, ולעיל ג א ד"ה והאי דמקשינן. ורש"ש כאן.

68. בתחילה דריוש נתן בלא קצבה, כמו שמוכח בפסוק שהביאה הגמרא בתחילת העמוד [עזרא ו]: "ומה חשחן" וגו', כלומר, כל מה שיחפצו

לשלמו".

והשמיעה המשנה, שהרגל הראשון למנין שלשת הרגלים, כדי לעבור עליו בכל תאחר, הוא פסח [והאחרון הוא סוכות].

ומשנתנו — לדברי רבי שמעון היא:

דתניא: אחד הנודר, האומר "דמי עלי לגבוה", ששמים את שווי להמכר כעבד, ונותן את הדמים להקדש.⁽⁷⁰⁾

ואחד המקדיש דבר מה לבדק הבית.⁽⁷¹⁾

ואחד המעריך, שאומר "ערכי עלי", שחייב לשלם להקדש ערך קבוע לפי מספר שנות חייו.⁽⁷²⁾

כל אחד מאלו, כיון שעברו עליו שלשה רגלים ולא קיים את נדרו, הרי הוא עובר ב"בל תאחר", ואפילו אם לא עברו עליו שלשה רגלים כסדרן, החל מפסח.

וכגון שנדר את נדרו לפני סוכות, הרי הוא עובר בכל תאחר כשעבר חג השבועות. כיון שעברו עליו שלשה רגלים, ואף על פי שאינם כסדרם מפסח.

רבי שמעון בר יוחאי אומר: אינו עובר בכל תאחר, אלא אם כן עברו עליו שלשה רגלים כסדרן, וחג המצות הוא תחילה לסדר הזה.

וכן, כך היה רבי שמעון בן יוחאי אומר:

הרגלים שגורמים לאדם לעבור על "בל תאחר", פעמים שהם שלשה, פעמים שהם ארבעה, ופעמים שהם חמשה.

כיצד?

נדר לפני הפסח — עובר בכל תאחר אחרי שלשה רגלים.

נדר לפני עצרת [שבועות] — עובר בכל תאחר אחרי חמשה רגלים.

כי אחרי שנדר ועברו שבועות וסוכות, הרי הוא מתחיל למנות שלשה רגלים מפסח. ונמצא שאינו עובר בכל תאחר אלא אחרי חמשה רגלים.

נדר לפני חג הסוכות — עובר בכל תאחר אחרי ארבעה רגלים.

כי אחרי שעבר עליו סוכות, הרי הוא מתחיל למנות שלשה רגלים מפסח, ונמצא שעובר בכל תאחר אחרי ארבעה רגלים.

תנו רבנן בברייתא, מי הם העוברים בכל תאחר, ומתי הם עוברים:

חייבי הרמין, האומר "דמי עלי", ששמים אותו כעבד, ונותן דמיו להקדש.

והערכין, האומר "ערכי עלי", שנותן להקדש ערך הקצוב בתורה, לפי שנותיו.

70. כך פירש רש"י. והמאירי כתב: אחד הנודר, רוצה לומר, שנדר איזה נדר [נראה שכוונתו שנדר להביא קרבן], ואחד האומר דמי עלי, הרי זה בכלל "חייבי הדמים" [המוזכרים בברייתא שבסמוך].

71. המקדיש דבר סתם ולא פירש מה יעשו בו, סתמו לבדק הבית, מאירי. ובדק הבית היינו תיקון בנין בית המקדש.

72. כפי המבואר בתורה ויקרא כז א — ח.

החרמין, האומר הרי זה חרם לבדק הבית. (73)

כזה שהתורה חייבתו חטאת או אשם].

והחקדשות, האומר הרי זה הקדש. (74)

וכן מי שהתנדב עולות ושלמים.

וחייבי חטאות ואשמות [העובר על חטא

או מי שנדר ליתן צדקות. (75)

שאף חרמי כהנים הם בכלל "לה", שכל זמן שלא נתנם לכהן דינם כהקדש לכל דבריהם.

73. נאמר [ויקרא כז כח]: "אך כל חרם אשר יחרים איש לה' מכל אשר לו, מאדם ובהמה ומשדה אחוזתו לא ימכר ולא יגאל". ואחר כך נאמר [שם]: "כל חרם, קדש קדשים הוא לה'". ופירשו חכמים [תוספתא ערכין סוף פרק ד] שבתחילת הפסוק מדובר בחרמי כהנים. ובסופו מדובר בחרמי גבוה.

74. סתם הקדש לבדק הבית. מאירי.

חרמי כהנים, היינו האומר נכסים הללו חרם לכהן. הרי אלו ניתנים לכהנים. ככתוב [במדבר יח יד]: "כל חרם בישראל לך [לאהרן ולבניו] יהיה". וחידוש גדול נאמר בחרמי כהנים, שכל זמן שלא ניתנו לכהנים מועלים בהם כמו בקדשים, ומשניתנו לכהנים הרי הם חולין גמורים, ללא כל צורך בפדיון.

75. [א]. כתבו תוספות [ד"ה והחרמין] בשם רבנו תם: אין עוברים בכל תאחר בצדקה, אלא בנודר לתת את הצדקה לידי גבאי הצדקה [שיחלקה לעניים]. אבל הנודר להניח את המעות אצלו, ולחלקם כשירצה, אינו עובר בכל תאחר. וכן הגבאי עצמו, שמעכב את הצדקה בידו אינו עובר בכל תאחר, ואינו חייב לחלקה לעניים מיד.

חרמי בדיק הבית, היינו האומר הרי נכסים אלו חרם לבדק הבית, או חרם לה', והרי הם קדושים וניתנים לבדק הבית. ודינם כשאר קדשי בדיק הבית. ואין הבדל בין חרמי בדיק הבית לקדשי בדיק הבית אלא בשמותיהם בלבד [פירוש המשניות להרמב"ם בתמורה. על פי הגמרא שם לב, א].

[וביאר הר"ן בשם רבנו תם, שהנודר לצדקה על מנת לחלק את המעות בעצמו אינו עובר בכל תאחר, מפני שהוא כגזבר עצמו].

רש"י מפרש את הברייתא כאן שמדובר בה בחרמי גבוה ולא בחרמי כהנים. וטעמו מבואר בדבריו להלן ה ב [ד"ה אלו הדמין] מפני שלא התרבו לענין כל תאחר אלא רק קדשי בדיק הבית, שהם לה', ואין לכהנים שום חלק בהם [ועיין מאירי].

ומדברי הרא"ש [להלן ו ב] נראה שהמפריש מעות לצדקה סתם, הרי הוא חייב בכל תאחר, ודוקא אם נדר על מנת שיהיו אצלו לחלקם מעט מעט אינו עובר. וכן נראה בהגהת שלחן ערוך יו"ד רנ"ז ג. [עיין שם ובש"ך ס"ק ב].

[ב] בברייתא כאן מבואר שהנודר לצדקה הרי הוא עובר בכל תאחר לאחר שלשה רגלים.

אבל התוספות כתבו שדין כל תאחר נאמר אף בחרמי כהנים. וטעמם מבואר בדבריהם להלן ה ב [ד"ה ערכין] שכל דבר שנאמר בו "לה", הרי הוא בכלל כל תאחר. ומבואר בבכורות [לב א]

והקשו הראשונים: להלן ו א] אמר רבא שהמאחר מלתת את הצדקה, הרי הוא מתחייב מיד [אף על פי שלא עברו ג' רגלים], מפני שעניים מצויים בכל מקום, ובידו לתת את הצדקה מיד!

ונאמרו כמה תירוצים בראשונים:

א. דעת תוספות, שאם אין העניים מצויים במקומו של הנודר הרי הוא עובר בכל תאחר

וחייבי מעשרות, (76) מעשר ראשון, מעשר שני ומעשר עני.

ומי שנולד לבהמתו בכור. (77)

לאחר שלשה רגלים, ולא אמר רבא שבצדקה חייבים בכל תאחר מיד, אלא כשהעניים מצויים לפניו.

ב. הרשב"א ותוספות רי"ד כתבו, שלעולם אין עוברים בכל תאחר בצדקה, אלא לאחר שלשה רגלים. ומה שאמר רבא שהמאחר מלתת צדקה הרי הוא מתחייב מיד, אין הכוונה ללאו של כל תאחר, אלא למצות עשה שנאמר "והבאתם שמה" [כדלהלן בגמרא]. ועיין ר"ן בביאור דבריהם.

ג. דעת הר"ן שצדקה אינה תלויה ברגלים כלל, אלא דוקא קרבנות והקדשות, שמביאים אותם למקדש, הרי הם תלויים ברגלים, מפני שברגלים עולים לבית המקדש. אבל הצדקה אינה תלויה ברגלים כלל. ואינו עובר בכל תאחר לאחר שלשה רגלים, אלא לאחר שיבואו עניים. וכתב שכך משמע גם מדברי הרמב"ם.

ולדבריו, הברייתא שמנתה את הצדקות בין שאר הדברים שעוברים עליהם בכל תאחר לאחר ג' רגלים, כך נתכוונה לומר: כל הדברים שמנינו הרי לכל הפחות אחרי שעברו עליהם ג' רגלים ודאי עובר בכל תאחר. ואף בצדקה מן הסתם תוך ג' רגלים ודאי היו מצויים עניים, ולעולם יתכן שיעבור אף קודם לכן בצדקה, שאם מצויים עניים עובר עליה מיד.

ומלשון השולחן ערוך [יורה דעה רנ"ז, ג] נראה כדעת הר"ן. וכן פסקו הב"ח והש"ך [סק"ה]. ועיין ביאור הגר"א שם סק"ו.

76. הקשו תוספות: הרי מבואר בתורה [דברים כו יב] שמעשרות השנה הראשונה השנייה והשלישית לשמיטה, מתבערים [ניתנים ללוי ולענין] בערב פסח של השנה הרביעית, כמבואר במסכת מעשר שני ה' ו. [וכן פירות השנה הרביעית החמישית והשישית מתבערים בערב הפסח של השביעית], הרי משמע שאף על פי שודאי כבר עברו שלשה רגלים אינו עובר עד

זמן הביעור!

ותירצו שלשה תירוצים:

א. כל תאחר בענין מעשרות נאמר רק אם הפריש את המעשרות ועדיין לא נתנם ללוי ולעני, אבל כל זמן שלא הפריש אינו עובר בכל תאחר, ויכול להשהות את הפירות בידו עד ערב פסח של השנה הרביעית [או השביעית], ואז מתחייב להפרישם.

ב. אפילו אם נאמר שיש חיוב כל תאחר גם לפני ההפרשה, בכל זאת אין הפירות מתחייבים במעשר אלא לאחר גמר מלאכתם [מירוח], וכל זמן שלא נגמרה מלאכתם אינו עובר בכל תאחר. הלכך, התורה שאמרה שמעשרות השנה הראשונה והשנייה מתבערים ברביעית, מדברת בכגון שנגמרה מלאכתם רק סמוך לערב פסח של השנה הרביעית, ולא עברו עליהם שום רגל לפני שהתחייבו בהפרשתם.

ג. אפילו אם נאמר שיש חיוב בכל תאחר אפילו לפני גמר מלאכה, יש לפרש שהתורה באה לחייב את המתעכב מלהפרישם לאחר זמן הביעור בשני לאוין.

ועיין טורי אבן. ועיין תירוצים נוספים במאירי.

והחזון איש [דמאי ב ב, ד ב] מוכיח מדברי התוס' הללו שיש מצוה חיובית להפריש תרומות ומעשרות מהטבל, לפחות בזמן הביעור.

ועיין בדבריו, שכל מצוה שאדם מחוייב לעשותה, ומתעכב מלעשותה בגלל טירדה בדבר מצוה, או אפילו בטירדת הרשות, אין הוא עובר בשהייתו מלקיימה, כגון פדיית פטר חמור ועריפתו, שהיא מצוה חיובית, או מצורע שחייב להיטהר ולהביא את קרבנותיו, אם שוהה מלקיים מצותו בגלל טירדה. כי לא חייבה תורה על האיחור אלא אם אין דעתו לקיים, או שמתעכב בפשיעה.

77. יש מפרשים שהישראל שנולד לבהמתו בכור

וחייבי מעשר בהמה. (78)

וחייבי קרבן פסח. (79)

ב-ד וכן חייבי לקט, שכחה, (80) ופאה. (81)

כל אלו, כיוון שעברו עליהן שלשה רגלים ולא קיים את חיובו, הרי הוא עובר כ"כל תאחר".

ואפילו אם שלשת הרגלים היו שלא כסדרם.

רבי שמעון אומר: אינו עובר בכל תאחר אלא אם כן עברו עליו שלשה רגלים כסדרן, וחג המצות תחלה. שחג המצות הוא הרגל הראשון בסדר של שלשת הרגלים.

רבי מאיר אומר: כיון שעבר עליהן רגל אחד בלבד — עובר בכל תאחר.

רבי אליעזר בן יעקב אומר: כיון שעברו עליהן שני רגלים — עובר בכל תאחר.

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר: כיון שעבר עליהן חג הסוכות — עובר עליהן בכל תאחר.

והיינו, ש"כל תאחר" תלוי בחג הסוכות בלבד. ואם אחרי שחל על האדם חיוב, עבר חג הסוכות ולא קיים את חיובו, עבר בכל תאחר.

והתעכב מלתתו לכהן עובר בכל תאחר, ויש מפרשים שהכהן המתעכב מלהקריב את הבכור שקיבל 3 רגלים עובר בכל תאחר. מאירי עיין שם, ועיין להלן ז, א תוד"ה הא. [ועיין שו"ת חכם צבי סימן יב, ומרכבת המשנה בכורות פרק א].

ומדובר כאן בכור תם, אבל בכור בעל מום, אף על פי שחייב לתתו לכהן, אם מאחר מלתיתו אינו עובר בכל תאחר [מפני שאינו ראוי להקרבה, אלא נאכל לכהנים במומו] תוספות להלן ז, א ד"ה הא.

78. נחלקו מפרשי הירושלמי [שקלים ג, א] אם מדובר בהפריש מעשר בהמה ולא הקריבו, או שמדובר אפילו לפני ההפרשה. עיין שם. ובטורי אבן כאן.

[ועיין ריטב"א שהקשה שהרי דין מעשר בהמה כדין שלמים, ומדוע נשנה בפני עצמו? עיין שם מה שתיירץ].

79. הגמרא להלן מקשה: הרי פסח יש לו זמן קבוע, ואי אפשר להקריבו שלשה רגלים! ומדוע שנינו שעובר בכל תאחר לאחר שלשה רגלים?

80. נאמר בספר ויקרא [יט ט—י]: "ובקוצרכם את קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדך לקצור, ולקט קצירך לא תלקט. לעני ולגר תעזוב אותם". מכאן שהקוצר את שדהו חייב להשאיר בקצה שדהו מעט חטים, והעניים יטלו, ומצוה זו נקראת "פאה".

וכן שבולת אחת או שתי שבלים שנפלו בשעת הליקוט, אסור לשוב וללקטם, אלא צריך להניח אותם, והעניים ילקטום, ומצוה זו נקראת "לקט".

מצות שכחה נאמרה בחומש דברים [כד יט]: "כי תקצור קצירך בשדך, ושכחת עומר בשדה, לא תשוב לקחתו. לגר ליתום ולא למנה יהיה". וראה הערה הבאה.

81. מצוות לקט שכחה אינם מצוות בקום עשה אלא בשב ואל תעשה. [שאסור לו ללקטם וחייב לעזוב אותם בשדה, כמבואר בהערה הקודמת]. ואם כן קשה: איך שייך "איחור" במצוה שאין בה מעשה, ואיך שייך לומר בזה "כל תאחר"? ותירצו התוספות שלשה תירוצים: [א] מדובר שבעל השדה עבר ולקט את הלקט